

REZUMAT
al tezei de doctorat

STUDIUL SPAȚIULUI DE INTERIOR ÎN ARTA ȘI CULTURA VIZUALĂ

Coordonator științific Prof. univ. dr. Ioan Sbârciu

Doctorand: Mihaela Mihalache

Universitatea de Artă și Design Cluj-Napoca

I.O.S.U.D.

Rezumat

al tezei de doctorat

**STUDIUL SPAȚIULUI DE INTERIOR ÎN ARTA ȘI CULTURA
VIZUALĂ**

Coordonator științific: Prof. univ.dr. Ioan Sbârciu

Doctorand: Mihaela Mihalache

Cluj-Napoca

2019

CUPRINS

Introducere	4
Capitolul 1- Ipostaze ale spațiului de interior în artă și cultură.....	7
1.1 Studiul spațiului creator.....	8
1.2 Istorie, clasificare și elemente ale design-ului spațiului de interior și a stilului de mobilier.....	24
a. Evoluția istorică a stilurilor interioarelor și mobilierului.....	25
b. Elemente de decor în alcătuirea design-ului de cameră și arhitectura locuinței.....	49
1.3 Pictura în spațiu de interior –Fresca.....	53
1.4 Spațiul de interior în arta plastică– Referințe artistice.....	59
a. Interiorul în pictura tradițională românească și veche internațională.....	59
b. Interiorul în pictura contemporană națională și internațională.....	62
Capitolul 2- Spațiul subiectiv și studiul autoreferențial.....	69
2.1 Spațiul privat vs Spațiul public.....	70
a. Spațiul public devenit spațiu privat.....	72
b. Spațiul privat devenit spațiu public.....	75
2.2 Context perceptiv–vizual al spațiului de interior	80
2.3 Spațiul interiorului psihologic uman.....	88
2.4 Identitate și Alteritate.....	89
2.5 Conștient și Inconștient.....	92
2.6 Referințe artistice asupra spațiului subiectiv și studiului autoreferențial.....	98

Capitolul 3 – Istoria, clasificarea și utilizarea arhitecturii spațiului de

interior arhitectural.....103

3.1 Istorie și clasificare arhitecturală a spațiului de interior.....104

a. Arhitectura preistorică (40 000 î.Hr. - 1500 î.Hr.).....	104
b. Arhitectura antică (10 000 î.Hr. - 500 î.Hr.).....	107
c. Arhitectura clasică (500 î.Hr. - 500 d.Hr.).....	110
d. Arhitectura asiatică.....	117
e. Arhitectura islamică (1527-1722 d. Hr.).....	118
f. Arhitectura americană precolumbiană (200 î. Hr.- 900 d.Hr.).....	118
g. Arhitectura vikingă.....	118
h. Arhitectura africană.....	119
i. Pseudo -arhitectura paleocreștină (c.150-330 d.Hr.).....	119
j. Arhitectura medievală (500-1500 d. Hr.).....	121
k. Arhitectura renașcentistă (cca1500-1800 d.Hr.).....	125
l. Arhitectura barocă (1550-1790 d. Hr.).....	126
m. Arhitectura neoclasicistă (1640-1900 d. Hr.).....	128
n. Arhitectura industrială (secolele XVIII-XX).....	131
o. Arhitectura modernă (după 1950) – viziunea lui <i>Jacques Derrida</i>	135
p. Arhitectura totalitară (1922-1953).....	146
q. Arhitectura post-modernistă.....	147
r. Arhitectura contemporană.....	148

3.2 Reutilizări arhitecturale contemporane.....149

a. Spații dezafectate recuperate.....	150
b. Proiecte artistice în spații dezafectate.....	158

Capitolul 4 - Profunzimile și adâncurile spațiului subteran.....161

4.1 Generalități și context istorico-social.....162

a. Definiție și caracteristici ale spațiului subteran.....	162
b. Istoria utilizării interiorului subteran.....	166

4.2 Subteranul în artă/ Arta în subteran- de la vechi la contemporan.....186

a. Subteranul ca valoare culturală.....	186
b. Pictura rupestră.....	189
c. Arta sacră sepulcrală.....	191
d. Arta subterană - aspecte contemporane.....	200

Capitolul 5- Reflecții asupra producției artistice proprii	214
Capitolul 6- Aplicații personale.....	223
a. InterFace- interioare și exterioare ale conștiinței, 2016.....	223
b. Atelier autoreferențial, 2018.....	229
c. Sinidisis, 2018.....	233
d. Introspectapet, 2018.....	236
e. Underground within, 2019.....	238
f. Accumulated template/ Șabloane acumulate, 2019.....	244
g. Interior construction and deconstruction, 2019.....	249
h. Recessed in transparent interiors, 2019.....	255
Concluzii	274
Bibliografie.....	277
Surse ilustrații.....	280
Rezumat.....	300
Cuvinte-cheie.....	308
Summary.....	309
Key-words.....	317

Rezumat al tezei de doctorat cu titlul

STUDIUL SPAȚIULUI DE INTERIOR ÎN ARTA ȘI CULTURA

VIZUALĂ

Rezumatul tezei de doctorat cu titlul *Studiul spațiului de interior în arta și cultura vizuală* debutează prin justificarea alegerii subiectului propus și anume, acela al cercetării spațiului limitat sau finit.

Alegerea acestui subiect, aparent de o familiaritate arhaică, *studiul spațiului interior* se justifică prin unica modalitate de regăsire a eului personal, ca urmare a limitărilor impuse; o asemenea limitare este iată prin prezenta cercetare supusă aspectelor de influență contemporană, și își schimbă structura inițială, dacă nu în plan real, cel puțin în percepția personală a autorului.

Titlul tezei doctorale se prezintă printr-o raportare evidentă la o înțelegere amplă a două direcții separate, care constituie însă părțile complementare ale aceluiași întreg, doar prin asimilarea laolaltă a celor doi termeni, putându-se reliefa aparentele distincții între cele două: cel al *spațiului* și cel al *interiorului*.

Sintagma *Spațiul de interior*, este astfel propusă, ca urmare a intenției de cercetare a intersecului și totodată menținere a suprapunerii acestuia. În această formulă de prezentare, titlul tezei doctorale capătă un sens explicativ, încă din prezentarea succintă a celor doi termeni. Pentru o mai bună înțelegere a acestora, ei vor fi prezentați pe scurt, în parte, abordându-se pe parcursul întregului demers explicativ al tezei, nota conceptuală a propunerii lui în această formă duală. De asemenea, se va pune accentul pe deducerea interpretativă proprie, și desigur dezbateră scopului alegerii sintagmei din titlu, respectiv, a conotației și simbolisticii acesteia în cadrul artistic abordat, atât la nivel practic, cât și teoretic.

Noțiunile separate de *spațiu*, respectiv de *interior* sunt dezbătute în extensie, pe parcursul întregii cercetări, în scopul definirii exacte a termenilor componenți ai titlului propus. Astfel, titlul general al tezei doctorale constituie o direcție de interes în cercetarea personală, raportat la contextul subiectiv creator, dar și la cel al poziționării proprii în sfera transcendenței și mișcării continue a lumii contemporane.

Prezenta cercetare se raportează atât la identificarea valorilor proprii de ingeniozitate ale oricărui artist, dar mai cu seamă la prezentarea tuturor formelor de abordare ale spațiului de interior în cardul vizualului artelor plastice, culturale, al domeniilor creative și științifice totodată.

Spațiul reprezintă locul în care opera de artă se așează și se raportează în funcție de cerințele sale, definindu-l și dezvoltându-l pe măsura ei.

Spațiul în care viața se desfășoară, este acel dat în care se subordonează, delimitarea spațială a artei fiind materia variabilă și plastică. Este greu de crezut acest fapt, însă există nenumărate perspective, inclusiv cea rațională, care alcătuiesc spațiul artei, asemeni celui al vieții. Însă este cu mult mai riguros, fapt pentru care trebuie făcut un efort în a putea admite ca tratare legitimă a spațialității, orice scapă legilor acestuia.

Prezentul demers teoretic este realizat pe fundamentul a două direcții antagonice; pornind de la ansamblu la detaliu (de la o realitate efectivă mergându-se pe linie deductivă), și invers (în condițiile în care reflectarea imaginativ-creatoare produce design-ul, schița, proiectul, și în cele din urmă, realitatea propriu-zisă a spațiului de interior).

Prin urmare, se va face o distincție între pictura de interior redată plastic prin ilustrații ce reproduc realități naturale, reale, artificiale sau imaginare pe pânză și picturile unui spațiu de interior arhitectural, precum frescele; însoțite desigur de spațiul interiorului uman (psihologic/autoreferențial) și cel al locuinței supra/sub-terane, toate aduse în prezentarea cercetării de față.

Capitolul 1 - Ipoteze ale spațiului de interior prezintă amplitudinea simbolistică noțiunii de spațiu și înțelegerea acestuia în diferite înfățișări, după cum vom vedea prin denumirile subcapitolelor, ce clasifică prezentul capitol în patru mari direcții, astfel: *Studiul spațiului creator*, *Design-ul spațiului de interior – Evoluție istorică a stilurilor interioarelor și mobilierului*, *Pictura în spațiu de interior – Fresca și Spațiul de interior în arta plastică – Referințe artistice*.

Subcapitolul **1.1 Studiul spațiului creator** include abordări extensive ale formelor spațiului creator, fiind enumerate: *Spațiul plastic*, *Spațiul ca expresie lingvistică*, *Spațiul ca reprezentare vizuală*; *Spațiul de natură culturală*, *Spațiul mitico-ritualic*; *Spațiul poetico-artistic*; *Spațiul metafizic*; *Spațiul sacru*; *Spațiul experiențelor pragmatic*; *Spațiul-imagie*; *Spațiul*

topologic; Spațiul infinit sau al fluxului continuu; Spațiul bizantin; Spațiul gotic; Spațiul renascentist și perspectival; Spațiul Baroc; Spațiul ficțional sau suprarealist; Spațiul futurist sau al mișcării; Spațiul abstracționist sau inventat; Spațiul dispărut - artă conceptuală; Spațiul natural ca artă - Land Art; Spațiul literar; Spațiul matematic; Spațiul filosofic.

Subcapitolul **1.2 Istoria și clasificarea design-ului spațiului de interior și a stilului de mobilier** realizează o analiză amplă atât a design-ului de cameră, cât și o prezentare a celor mai importante stiluri de interioare și mobilier.

Astfel vor fi abordate teme precum: *Evoluția istorică a stilurilor interioarelor și mobilierului* (de la *Epoca Primitivă; Epoca Sclavagistă/Antichitatea; Epoca Evului Mediu/Feudală; Epoca Capitalistă; Epoca contemporană*) și *Elemente de decor în alcătuirea design-ului de cameră și arhitectura locuinței* (lumina, iluminatul și decorul, biocolorismul, paravanele, lambriurile, mozaicurile, tapetele, perdelele/draperiile, covoarele, tapiseriile, obiectele decorative, ornamentele).

Subcapitolul **1.3 Pictura în spațiul de interior – Fresca**, prezintă picturile de interior sau frescele, care definesc, nu doar perioada de încadrare a execuției acesteia ci, aduc cu sine nenumărate note explicative, cu privire la mentalitatea, cultura, obiceiurile și momentele traversate de reprezentanții înfățișați ilustrativ și figurativ, ai acelor perioade.

Subcapitolul **1.4 Spațiul de interior în arta plastică – Referințe artistice** clasifică tema spațiului de interior în tema spațiului de interior abordată de către artiști în operele lor; în două categorii și anume: *Interiorul în pictura tradițională românească și veche international* și *Interiorul în pictura contemporană națională și international*.

Capitolul 2 - Spațiul subiectiv și studiul autoreferențial

Noțiunea de *Spațiu subiectiv*, constituie ideea de spațiu imaginar dar și real al artistului, creatorul demersului prezent, care, în urma practicilor efectuate și experimentelor folosite, prezintă exemplificativ locul sau de desfășurare și de creație a activității și operei sale realizate. Sintagma de *auto-referință*, este ilustrată în literatura de specialitate și film, ca simbolizând momentul în care un creator de artă, face referire la opera proprie a acestuia în cadrul lucrării în sine.

Subcapitolul 2.1 *Spațiul privat vs Spațiul public* prezintă:

Spațiul privat care prin definiție constituie realitatea aceleiași societăți umane, aflată în strânsă legătură cu individul și aria de proximitate a vieții lui.

Spațiul public se constituie expresia societății cât și a individului; relevând aspecte istorice, culturale, politice și sociale care sunt exprimate în modul de trăire și manifestare dintr-o comunitate. Planul arhitectural al spațiului public contine un argument pentru atitudinea și oportunitățile de organizare fizică a acestuia.

Raportul dintre cele două categorii sunt așadar relațiilor dintre viața privată și cea publică; inflexiunea lor armonioasă, modificarea și gradualitatea trăirilor, exprimându-se în calitatea și confortul vieții individului și a grupului din care face parte.

Subcapitolul 2.2 *Context perceptiv – vizual al spațiului de interior*, poartă această denumire întrucât ilustrează din punct de vedere al auto-referențialității artistului, noțiunea de spațiu. Însa nu prin percepția celui de tip arhitectural, plasat teritorial și destinat utilității practice, ci, a celui de încadrare a spațiului în artă, destinat planului imaginativ al artistului sau al privitorului de artă. În cadrul acestui subcapitol vom include: *Spațiul public devenit spațiu privat* (platformele artistice, din cadrul cărora activitatea se desfășoară cel mai adesea din spațiul privat adresat către un spațiu public) și *Spațiul privat devenit spațiu* (care include proprietățile private devenite galerii de artă publice).

De asemenea, în cadrul acestui subcapitol vom mai include dezbaterăa unor elemente ale spațiului interior precum: *raportul figură - fond*, *relief*, *ferestre*, *suprapunere și transparență*, *deformare și gradient*, aducând contribuții argumentative aparținând teoreticianului de origine germană *Rudolf Arnheim* (n. 1904 – d.2007).

Subcapitolul 2.3 *Spațiul interiorului psihologic uman*

Interiorul psihologic aduce analiza interiorului psihologic și arhitectural al artistului, fapt care implica în mod vădit și direct; subiecți diverși ce „au, iau sau vor lua parte” în constituirea unei așa numite arhive emoționale ale artistului, realizând extensii către abordarea registrului psihologic al artistului în general.

Subcapitolul **2.4 Identitate și Alteritate** prezintă latura studiului efectuat asupra propriei persoane, unde se vor analiza minuțios factorii declanșatori ai înțelegerii și originii actului creator, al artistului, aducând argumente raportate la conceptul sinelui.

Subcapitolul **2.5 Conștient și Inconștient** se concentrează pe înțelegerea și compunerea gândirii conștiente, dar și a nivelului inconștient al acesteia, desigur aducând astfel referințe asupra analizei operei de artă, care la randul ei, este bisociativă din punct de vedere al dinamicii organizării sale perceptuale.

Subcapitolul **2.6 Referințe artistice asupra spațiului subiectiv și studiului autoreferențial**, urmărește referințe artistice, astfel încât vor fi menționate lucrări ale artiștilor a căror surprindere picturală înfățișează cadre efective ale spațiului de interior, îndeosebi al celui al atelierului propriu creator, deci al *studiului autoreferențial* sau *spațiului subiectiv* al artistului, prin ilustrarea auto-portretelor realizate de aceștia.

Privind cercetarea amănunțită a studiului *auto-referențialității*, prezentăm ilustrații cuprinzând munca artistului de origine belgiană, *Rene Magritte* (n.1898-d.1967), celebru pentru operele sale de auto-referențialitate și a renumitei artiste contemporane de origine japoneză, *Yayoi Kusama* (n.1929).

Capitolul 3 - Istoria, clasificarea și utilizarea arhitecturii spațiului de interior arhitectural

Subcapitolul **3.1 Istorie și clasificare arhitecturală a spațiului de interior**, este intitulat astfel deoarece prezintă istoria arhitecturii spațiului de interior, urmărind evoluția arhitecturii de la primele locuințe construite din perioada: *preistorică, antică, clasică, asiatică, islamică, americană precolumbiană, vikingă, africană, paleocreștină, medievală, bizantină, romanică, gotică, renascentistă, barocă, neoclasicistă, industrială, modernă, totalitară, postmodernă și contemporană*.

Subcapitolul 3.2 *Reutilizări arhitecturale contemporane*

Utilitatea interioarelor comune în trecut, face referire directă către o istorie a spațiilor industriale din vremea anilor regimului comunist, unde spațiile de acest gen aveau o utilitate productivă în colectivitate; iar utilizarea individuală a lor în contemporaneitate, aduce cu sine, tendința actuală a adoptării spațiilor, aflate în zilele noastre sub formă de ruine de către managementul autohton, care are drept scop “prefacerea” lor în interese strict individuale (de la ateliere private sau firme asemenea). Aici vom vorbi despre *Spațiile dezafectate recuperate* și despre *Proiecte artistice în spații dezafectate*.

Capitolul 4 - Profunzimile și adâncurile spațiului subteran

Acest capitol prezintă o îmbinare a tuturor categoriilor de spații limitate, însă subterane, aducând referire atât la extinderea planului palpabil-fizic dar și a celui de ordin psihologic, emoțional, spiritual și rațional al profunzimii omului.

Adâncurile aduc referințe către începuturile originare ale existenței umane, traversând astfel o paletă extinsă de problematici cu care acesta, omul, s-a confruntat de-a lungul întregii istorii și până în prezent. Referindu-ne la spațiul underground aducem senzații multiple cu privire la importanța și impactul acestei lumi, aparent “nevăzute” fie la nivel fizic ori spiritual; care își exercită puterea supraviețuirii în pofida permanentei concurențe cu spațiul iluminat natural.

Subcapitolul 4.1 *Generalități și context istorico-social* prezintă definiția și trăsăturile spațiului underground prin *definiție și caracteristici ale spațiului subteran* și *Istoria utilizării interiorului subteran*. Tot aici sunt incluse forme ale spațiului subteran precum: *peștera, mormintele, catacombele și orașele subterane*.

Subcapitolul 4.1 *Subteranul în artă/ Arta în subteran- de la vechi la contemporan* include varietatea artei regăsită sau inspirată din subteran. Spunem acest fapt întrucât vom prezenta o paletă extinsă a manifestării de acest fel, astfel vom aborda: galeriile de artă subterane (de pe plan național și internațional), subteranul redat plastic în lucrările artiștilor, decoruri și design-uri subterane (pasaje sau stații de metrou decorate) cât și opere provenite din spațiul subpământean și expuse în suprateran. Astfel este prezentat *Subteranul ca valoare culturală; Pictura rupestră;*

Arta sacra sepulcrală și Arta subterană - aspecte contemporane (unde sunt prezentate galerii și proiecte artistice underground și arta din stațiile de metrou ale lumii.

Capitolul 5- Reflecții asupra producției artistice proprii

Prezentul demers teoretic prevede o profundă meditație asupra subiectelor propuse, pornindu-se de la vechi începuturi și mergând până în actualitatea contemporană, care vizează o interacțiune cu sfera artelor vizuale. Producția artistică proprie presupune trecerea în revistă a unor elemente atât de limbaj plastic, cât și teoretic, care au fost dezvoltate pe parcursul prezentei cercetări prin punctarea extensibilă a unor elemente care au luat parte la realizarea produsului artistic finit; precum: *compoziția* (relevând reale actualizării ale memoriei și memoriilor artistului aflat în permanentă reprezentare strict grafic-perspectivală); *originalitatea* (releată de alegerea subiectului propus și reprezentarea manierei de execuție practică a lucrărilor), *tehnica* (uneori mixtă) și *cromatica* (predominant insistent în tonuri calde și pastelate).

Capitolul 6- Aplicații personale

Acest capitol prezintă și se concentrează pe totalitatea proiectelor personale dezvoltate în perioada celor trei ani de studii universitare doctorale, care au abordat și dezvoltat diferențiat și continuu domeniul artei contemporane. Aici îl vom cita pe practicianul, care afirmă despre artistul contemporan și opera sa, următoarele: “*Semnificația unei opere nu rezidă în originea ei, ci în destinația ei. Spectacolul trebuie să se nască pe cheltuiala pictorului.*”¹

În cadrul acestui capitol, în mod distinct de activitatea cercetativă relatată în scris, se remarcă evoluția experimentală din cadrul demersului practic de atelier, care în cele din urmă s-a concretizat în prezentarea expozițională a produsului artistic finit.

Menționăm demersul a opt proiecte expoziționale (cel din urmă dezvoltat în cadrul unei rezidențe artistice în Luxemburg); acestea fiind prezentate atât din punct de vedere conceptual cât și compozițional al lucrărilor expuse.

¹ Idem Apud. Lawrence Weiner. Catherine Millet, *Arta contemporană. Istorie și geografie*, Editura Vellant, 2017, București, pag.47

Astfel demersul proiectelor au fost intitulate: *InterFace- Interioare și exterioare ale conștiinței, Atelier autoreferențial, Sinidisis, Introspectapet, Underground within, Accumulated templates/Șabloane acumulate, Interior construction and deconstruction, Recessed in Transparent Interiors.*

Capitolul 7- Concluzii generale

Prezenta cercetare a dezbătut în mod teoretic și practic analiza lucrărilor de atelier, procesul interiorului la nivelul cadrului arhitectural unde ia naștere și moare în același timp actul artistic și sentimentul artistului.

În cadrul prezentei teze doctorale a fost abordată pe parcursul a șapte capitole tema *spațiului de interior* în cadrul artistic vizual sub totalitatea aspectelor implicate de către operă, artist și public.

Pornind de la spațiul interiorului *suprateran*, regăsit în Capitolul 1- *Ipostaze ale spațiului de interior în artă și cultură*; Capitolul 2- *Spațiul subiectiv și studiul autoreferențial* sau Capitolul 3 – *Istoria, clasificarea și utilizarea arhitecturii spațiului de interior arhitectural*, au fost analizate subramurile contextuale ale spațiilor *convențional/neconvențional* sau a spațiului de interior *relativ/ de graniță*. Acesta din urmă este denumit astfel datorită conținutului Subcapitolului 1.3 *Pictura în spațiu de interior –Fresca*, unde a fost analizată tema cadrului închis a picturii de interioare, precum fresca.

În ceea ce privește cercetarea interiorului uman- psihologic, acela al trăirilor interioare, a unei arhive de memorii, a subiectivității artistului și auto-referențialității atelierului său, acestea au fost abordate în Capitolul 2.

Ca în cele din urmă a acestei traversări cercetative, să ajungem la ultima categorie de analiză, a spațiului interiorului *subteran* abordat și dezvoltat în Capitolul 4 - *Profundimile și adâncurile spațiului subteran*.

Capitolele 5- *Reflecții asupra producției artistice proprii* și respectiv 6- *Aplicații personale* au creat un mediu de exemplificare teoretică atât a demersului cercetativ practic al lucrului de atelier cât și a celui de implicare alternativă în activități socio-profesionale, care au avut drept scop reliarea muncii efective ale artistului pe perioada celor trei ani de studii doctorale.

Desigur informația a fost însoțită pe tot parcursul întregii cercetări de un set întreg de exemplificări imagistice care au avut drept scop demonstrarea practică a existenței materiei de artiști care au abordat în mod practic tema acestei teze, și a căror muncă au constituit anexa referențială al fiecărui capitol în parte.

BIBLIOGRAFIA TEZEI

- Augustin Ioan, *Spațiul Sacru*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2001
- Arnheim Rudolf, *Arta și percepția vizuală*, trad. de Florin Ionescu, cuv. înainte de V. Ernest Mașek, Ed. Meridiane; București, 1979
- Borradori Giovanna, *Filosofie într-un timp al teorii. Dialoguri cu Jürgen Habermas și Jacques Derrida*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2005
- Blașa Lucian, *Zări și Etape, case românești*, Ed. Humanitas, București, 2003
- Blackmore Susan, *Conștiința. Foarte scurtă introducere*, Ed. All, București, 2010
- Bleahu Marcian, *Omul și peștera*, Ed. Sport-Turism, București, 1978
- Cassou Jean, *Panorama artelor plastice contemporane*, Vol II, Ed. Meridiane, București, 1971
- Ching Francis D. K., Jarzombek Mark M., Prakash Vikramaditya, *A Global History of Architecture*, John Wiley & Sons, Inc., New Jersey, Statele Unite, 2007
- Cinamar Radu, *În interiorul pământului- Al doilea tunel*, Ed. Daksha, București, 2017
- Cohen Jacob., *Beyond beauty: reexamining architectural proportion in the Basilicas of San Lorenzo and Santo Spirito in Florence*, Ed. Marsilio, Venezia, 2012
- Cohen Jacob, *Le Corbusier's Modulor and the Debate on Proportion in France. Architectural Histories*, Ed. University of Minnesota Press, Minneapolis, 2014
- Cocean Pompei, *Peșterile României*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1995
- Constantin Paul, *Industrial Design –Arta Formelor Utile*, Ed. Meridiane, București, 1993
- Conran Terence, *Design- guides*, Springer-Verlag New York inc., New York, 2013
- Comănescu Petru, *Îndreptar artistic al monumentelor din nordul Moldovei (Arhitectura și fresca în sec. XV-XVI)*, Ed. Casa Regională a Creației Populare, Suceava, 1961
- Danto Arthur C., *Modern, postmodern, contemporan*, în revista IDEA artă+ societate(15+16)# 15, 2003
- Debicki Jacek, Favre Jean- François, Grünewald Dietrich, Pimentel, Antonio Filipe, *Istoria Artei: pictură, sculptură, arhitectură*. Ed. Enciclopedia Rao, București, 1995
- Decu Vasile, Ginet Rene, *Lumea subterană*, Ed. Științifică, București, 1971
- Dejan Joan, *The Age of Comfort, When Paris Discovered Casual – and the Modern Home Began*, Ed. Bloomsbury, New York, 2009
- Derrida Jacques, *Derrida and Difference – „A Letter to a Japanese Friend”*, Northwestern University Press, 1988
- Eliade Mircea, *Tratat de istorie a religiilor*, Ediția a V-a, Ed. Humanitas, București, 2013
- Focșa Paul și Constantinescu Horia, *Arhitectura de interior și construcția mobilierului*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1970
- Florea Vasile, *Alexandru Ciucurencu*, Ed. Arc, București, 1995
- Florea Vasile, *Istoria Artei Românești*, Ed. Litera Internațional, București-Chișinău, 2007
- Frampton Kenneth, *Modern architecture- A critical history*, Fourth edition, Revised, expanded and updated, Thames & Hudson world of art. Inc., New York, 2007
- Frunzetti, Ion, *Arta Românească în secolul XIX*, Ed. Meridiane, București, 1991
- Gombrich Ernst Hans, *Artă și iluzie*, Ed. Meridiane, București, 1973
- Grandi Civiltà Del Passato, *Il Celeste Impero Cinese*, Ed. Hobby & Work Italiana Editrice S.p.A., Italia, 1994
- Grenier Jean, *Eseuri asupra artei contemporane*, Ed. Meridiane, București, 1972
- Jung Carl Gustav, *Personalitate și transfer*, Ed. Teora, București, 1996
- Kant Immanuel, *Critica rațiunii pure*, Ed. Științifică, București, 1969

Kipnis Jeffrey, *Perfect Acts of Architecture*, Harry. N. Abrams, Inc. Publishers, New York, 2001

Labiș Nicolae, *Moartea Căprioarei*, Ed. Jurnalul Național, București, 2009

Latham Paul A. & Brooks Alessina R., *Architects of the United States of America*, Melbourne: The Images Publishing Group, 1991

Levinas Emmanuel, *Totalitate și infinit. Eseu despre exterioritate*, Ed. Polirom, Iași, 1999

Marcus Solomon, *Timpul*, Ed. Albatros, București, 1985

Mărculescu Sorin, *Istoria ilustrată a picturii- de la arta rupestră la arta abstractă*, Ediția a –III- a, Ed. Meridiane, București, 1973

Millet Catherine, *Arta contemporană. Istorie și geografie*, Ed. Vellant, București, 2017

Millon. H. A, Wittkower Rudolf, *Architectural Principles in the Age of Modernism. ciples in the Age of Humanism: Its Influence on the Development and Interpretation of Modern Architecture*, Journal of the Society of Architectural Historians 31, California Press, 1972

Pouivet Roger, *Esthetique et logique*, Ed. Pierre Mardaga, Hayen, 1997

Popescu Titu, *Ideii estetice în scrierile lui Mihai Ralea. Ritmurile interioare ale concepției*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1974

Popescu Victor, Constantin Vlad, *Enciclopedie de Filosofie și Științe Umane*, Ed. All Educational, București, 2007

Price Matt, *Vitamin P2*, Phaidon Press, New York, 2012

Rațiu Dan Eugen, *Disputa Modernism - Postmodernism. O introducere în teoriile contemporane asupra artei*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2012

Rațiu Dan Eugen, *Arta și viața cotidiană: Explorări actuale în estetică*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2016

Rațiu Dan Eugen și Ciprian Mihali, *Artă, comunitate și spațiu public- Strategii politice și estetice ale modernității*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj- Napoca, 2003

Richardson Phyllis, *Studio 44 Architects. New Spiritual Architecture*, Abbeville Press Publisher, New York, London, 2017

Sandaker Bjørn Normann, *On Span and Space- exploring structures in architecture*, Ed. Taylor and Francis Group, USA-Canada, 2008

Schoffer Nicolas, *Noul spirit artistic*, Ed. Meridiane, București, 1973

Siliotti Alberto, *Valley of the Kings and the Theban Necropolises and Temples*, The American University in Cairo Press, Cairo, Egypt, 2004

Stokstad, Marilyn, *Art History*, Harry N. Abrams, Inc., Publishers, New York, 1995

Sfânta Scriptură, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2015

Tonoiu Vasile, *Ontologii arhaice în actualitate*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989

Verne Jules, *Indiile negre*, Traducere: Aurelia – Mihaela Hapaleți, Ed. Adevărul Holding, București, 2010

Vorona Gheorghe Curinschi, *Istoria Universală a Arhitecturii ilustrată - 1*, Ed. Tehnică, București, 1976-1986

Vorona Gheorghe Curinschi, *Istoria Universală a Arhitecturii ilustrată - 3*, Ed. Tehnică, București, 1976-1986

Vorona Gheorghe Curinschi, *Istoria Universală a Arhitecturii ilustrată - 2*, Ed. Tehnică, București, 1976-1986

Wittkower Rudolf, *Architectural Principles in the Age of Humanism*, Ed. Alec Tiranti (First published London: Warburg Institute, 1949), London, 1952

Wittkower Rudolf, *Systems of Proportion in Architects*, Yearbook, 5, Ed. Warburg Institute, London, 1940–1941